

PROMESA ACOMPLERTA

J. FERRATER MORA

Fa una vintena d'anys parlava amb el Pep Calsamiglia sobre filosofia catalana. Va sortir a la conversa, naturalment, Joaquim Xirau, mestre de tants. Vaig dir al Pep Calsamiglia que una vegada havia escoltat Xirau dir que, malgrat la distància filosòfica que hi havia entre ell i Ramon Turró, li semblava que era una personalitat filosòfica remarcable que calia «incorporat» a la història de la filosofia catalana. Per què no escrius unes ratlles, encara que siguin només expositòries, sobre la filosofia de Ramon Turró? em va preguntar Pep Calsamiglia. Les podríem publicar, quan sigui l'hora, en alguna revista de filosofia catalana. Vaig escriure aleshores les pàgines que m'havia suggerit el Pep Calsamiglia, i que han restat, fins ara, inèdites. Les publico en la revista de filosofia catalana que dedica un número a la memòria de Pep Calsamiglia i d'aquesta manera acompanyo, vint anys després, el desig del nostre admirat i recordat amic.

Una de les maneres menys inadequades de definir la filosofia de Ramon Turró és la següent: resolució naturalista del problema epistemològic fonamental de Kant. Ara bé, el «fenomen primordial» que proposava Turró no era, com en les tendències naturalistes del segle XIX, el clima, la raça o «la vida», sinó un fet fisiològic determinat: la fam. Turró volia esbrinar «com i de quina manera hem arribat a conèixer que en les coses que poblen l'ambient en el qual vivim hi ha una cosa substantiva que no és percebuda pels sentits» (*La base tròfica de la intel·ligència*, 1918, pàg. 14). L'allunyament de tota consciència-reflexa —fundada en la noció de l'energia específica dels sentits, de la qual havia parlat Johannes Müller— obliga a buscar dins del subjecte —un subjecte «natural»— els elements que ens poden conduir al coneixement. Es passa d'aquesta manera de l'anàlisi kantiana de la idealitat transcendental a una observació empírica. Però l'observació empírica ens mostra, en primer lloc, «l'especificitat de les sensacions tròfiques». Aquestes sensacions són, en opinió de Turró, els elements sobre els quals cal bastir el sistema del coneixement. No perquè tot el coneixement, en les seves múltiples formes, sigui reduïble a la fam, o sigui conseqüència del «tornaveu tròfic», sinó perquè és el seu estrat bàsic, sense el qual el coneixement no és possible. Per consegüent, la fam no és, com escriu Ramon Turró, «una im-

pulsió amorfa que ens porta a ingerir aquesta classe de cossos exteriors que enomenem "aliments", sinó una suma de tendències electives que ens porten a ingerir els aliments que contenen virtualment les substàncies que cal anabolitzar a fi de restablir la composició original de la matèria vivent i que ens porta a ingerir-los d'acord amb la tasa prefixada per la nodrició mateixa» (*op. cit.*, pàg. 63). La fam sembla ser, per consegüent, una mena d'«impuls» que sosté els altres impulsos, però és un impuls que porta en el seu si la possibilitat d'elecció i, en conseqüència, la possibilitat d'un *coneixement de la cosa escollida*. Les sensacions tròfiques acusen la necessitat d'una substància, però d'una substància *diferenciada*.

És obvi que el pas d'aquesta necessitat de diferenciació al coneixement planteja nombrosos problemes. Ramon Turró no els ignora pas. Per començar, posa en relleu que la sensació tròfica és solament «la primera matèria sobre la qual s'ha de muntar l'objecte del coneixement», perquè «una cosa és sentir sed i una altra cosa, ben diferent, és conèixer l'aigua amb la qual s'ha de satisfer la sed» (*op. cit.*, pàgs. 75 i 82). No obstant, la distància entre coneixement intel·lectual i sensació tròfica no és ni infinita ni irreconciliable. Hi ha un pont bastit pel «quadre de les impressions» que recorden l'efecte tròfic, de manera que «primer coneixem les coses per l'efecte tròfic que determinen, abans que ens sigui conegudes per l'aspecte espacial en què ens són presentades per mitjà de la percepció externa» (*op. cit.*, pàg. 92. També, i sobretot, *Orígens del coneixement*. La fam, 1912 [edició d'Edicions 62 i «la Caixa», 1980, Cap. VII, especialment pàgs. 61 i següents). O, com diu també Ramon Turró: «No coneixem de la mateixa manera amb les impressions sensorials —que ens permeten reconèixer les propietats nodrimentals dels aliments— que amb les imatges sensorials —que ens permeten reconèixer els objectes—. *Llur respectiu valor lògic es molt diferent* (el subratllat és meu). Amb les primeres reconeixem la presència de coses, de la substantivitat i de la realitat de les quals ens assessora la sensibilitat tròfica, mentre que amb les segones coneixem objectes que diferenciem uns dels altres, segons les diferents impressions determinades sobre els sentits, però de la realitat de les quals no podem dubtar perquè s'han fet relativament més representatives de la

realitat que de l'objecte (distinció, afegeixo, clàssicament kantiana). Si en un primer estadi la intel·ligència no hagués començat per representar-se les coses que nodreixen per mitjà de les impressions que reben els sentits, mai no podríem, en diferenciar uns objectes dels altres per la percepció externa, donar per ben establert que les nostres imatges responen a coses que existeixen i subsisteixen independentment de les nostres imatges» (*op. cit.*, pàg. 107).

Veiem aquí un aspecte fonamental del pensament filosòfic de Ramon Turró: el no desconèixer la distància entre sensació i representació adhue quan admet que la segona està basada en la primera. Això explica que la substància nodridora, en ésser percebuda com a cosa exterior, no sigui ja «com ho va ser en un moment més obscur de la intel·lecció, una cosa que ingressa i determina un efecte benèfic, sinó allò que ha de ingressar a fi de produir tal efecte» o, si es vol, «la impressió que brolla del fons orgànic com una força cega i ens llança cap al món exterior, deixa de ser cega, transformant-se en intel·lectiva, quan les notes aïllades que suministren els sentits proporcionen els elements representatius de la substància nodridora» (Cf. *Els orígens del coneixement. La fam.* Cap. IX, *passim*).

Per consegüent, la representació varia amb la cosa representada, de manera que el primitiu subjectivisme de la teoria tràfica esdevé un ob-

jectivisme -- un objectivisme, ben entès, de caire naturalista—. La teoria del coneixement que va elaborar Ramon Turró és, des d'aquest punt de vista, un intent de corregir, per mitjà d'una forma empirista, el subjectivisme idealista a què pot portar l'epistemologia kantiana quan s'accentua massa el motiu transcendental en detriment dels motius empírics. Les raons d'aquesta embestida contra el subjectivisme són per a Ramon Turró ben clares: es tracta no solament d'establir les bases d'una ciència sòlida, sinó també les bases d'una societat estable. Això explica la insistència de Turró sobre el que anomena «la disciplina mental», necessària tant per a la ciència com per a la societat. Ramon Turró parla del «mal del subjectivisme, que es el mal del nostre temps» (Cf. *La disciplina mental*, 1924, pàg. 24). Però en arribar aquí podem preguntar-nos si el pensament de Ramon Turró, que de primer antuvi semblava exclusivament fonamentat en un examen científic, no estava, en darrer terme, determinat, o almenys parcialment condicionat, per exigències morals. Si és així, el seu «kantisme» hauria estat encara més accentuat del que podria pensar-se, perquè, de manera no molt diferent de la del mateix Kant, hauria pres la «raó pràctica» com orientadora de la «raó teòrica». Un punt que valdria la pena discutir amb tota calma.